

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

Ro'yxatga olindi:

№ 911

2022 yil "29" 08

MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISH
fanining

SILLABUSI

Bilim sohasi:	400000	- Biznes, Boshqaruv va huquq
Ta'lim sohasi:	410000	- Biznes va boshqaruv
Ta'lim yo'nalishi:	70410101	- Buxgalteriya hisobi (tarmoqlar va sohalar bo'yicha);
	70410102	- Audit (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)

Qarshi – 2022 yil

Fan sillabusi
Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti

Fan to'g'risida ma'lumot

Fan shifri: 336 FIRM 1.4.2.05.

Fan nomi: Moliyaviy risklarni boshqarish

Semestr/ yil: 3 semestr/2022-2023 o'quv yili

Kafedra: Buxgalteriya hisobi va audit

Soatlar/kreditlar miqdori: ECTS – Kreditlar 4

Fan/modul kodi 336 FIRM 1.4.2.05.	O'quv yili 2022-2023	Semestr 3	ECTS – Kreditlar 4		
Fan/modul turi Tanlov fanlari	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4		
1.	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Moliyaviy risklarni boshqarish		60	60	120
	Shundan: ma'ruza mashg'ulot: amaliy mashg'ulot:		30 30	30 30	60 60

Fan bo'yicha mashg'ulotlarning joylashuvi:

Auditoriya vaqti: Dars jadvaliga asosan

Magistratura: BX-504-21, A-519-21.

Fan uchun mas'ul kafedra: Buxgalteriya hisobi va audit kafedrası

Instruktor to'g'risida ma'lumot

Instruktor: Alikulov Azamat

Kafedra joylashgan joyi: QarMII, 8-o'quv binosi, 106-xona

Telefon: 99 6696673 ish telefoni

E-mail: azamat1441@mail.ru

Ish vaqti: Belgilangan vaqt oralig'ida

I. Fanning tavsifi

Har qanday xo'jalik yurituvchi subektlar faoliyati va ularning moliyaviy operatsiyalari bevosita turli risklar bilan bog'liqdir. Davlat, korxonalar va tashkilotlar, tijorat banklari, sug'urta kompaniyalar faoliyatida bir - birlari bilan iqtisodiy aloqalar o'rnatish vaqtida vujudga keladigan risklar darajasi muhim rol o'ynaydi. Shu sababli xo'jalik yurituvchi subektlar biron bir subekt bilan iqtisodiy aloqa o'rnatishdan oldin eng avvalo bu subekt faoliyatidagi riskli holatlarni o'rganishga intiladi. «Moliyaviy risklarni boshqarish» fanini chuqur o'rganish xo'jalik yurituvchi subektlarning faoliyatida vujudga keladigan risklarni aniqlash, tahlil qilish va to'g'ri qarorlar qabul qilishda muhim hisoblanadi.

II. Fanning maqsadi

«Moliyaviy risklarni boshqarish» fanining asosiy maqsadi - kelgusida yuqori malakali iqtisodchi-moliyachi mutaxassislar bo'lib yetishadigan talabalar uchun moliyaviy risklar nazariyasi bo'yicha bilimlar berish, talabalarda rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribasidan kelib chiqib moliyaviy risklarni xo'jalik yurituvchi subektlarning iqtisodiy-moliyaviy faoliyatiga ta'sirini baholash bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilishdan iborat.

«Moliyaviy risklarni boshqarish» fanining vazifasi fan bo'yicha nazariy bilimlarga, amaliy ko'nikmalarga, ilmiy dunyoqarash shakllangan, moliyaviy risklarning mohiyati va ahamiyatini, tasnifi va tavsifi chuqur o'rgangan, bozor risklari, foiz risklari, investitsion risklar, kredit risklari, inflatsion risklar, valyuta risklari, aktivlar riski, moliyaviy bozor risklari, moliyaviy risklarni baholay oladigan va baholash metodlarini amaliyotda qo'llaydigan, moliyaviy risklarini boshqarish bo'yicha nazariy-amaliy bilimlarni uzviylik va uzluksizlikda o'rgangan mutaxassislarni tayyorlashdan iborat.

III. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba bilishi kerak:

- risk tushunchasi, risklarni tasniflash, noaniqliklar tizimi, risklarni boshqarish jarayoni, moliyaviy riskning kamaytirish usullari va metodlari to'g'risida tasavvurga *ega bo'lishi*;
- bozorlarda faoliyat yuritish bilan bog'liq risklarni hisobga olish va baholash, foiz riski turlari, foizlar bilan moliyaviya operatsiyalar, investitsiya risklari, moliyaviy bozor risklari, moliyaviy risklarni baholash metodlari, moliyaviy risklarini boshqarish usullarini bilishi va *ulardan foydalana olishi*;
- korxonalar va tashkilotlar moliyaviy faoliyatiga ta'sir qiladigan moliyaviy risklarni aniqlash va baholash usullarini qo'llash, moliyaviy risklarni oldini olish chora-tadbirlarini ishlab-chiqish maqsadida ilmiy-amaliy tadqiqotlarni o'tkazish va boshqarishni tashkil etish bo'yicha *ko'nikmalarga ega bo'lishi*;
- korxonalar va tashkilotlar moliyaviy faoliyatiga ta'sir qiladigan moliyaviy risklarni aniqlash va baholash yuzasidan olgan bilimlarini qo'llay olish malakalariga *ega bo'lishi kerak*.

IV. Ta'lim berish shakllari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- amaliyotlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni tayyorlash;
- individual loyihalar;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

V. Fanning tarkibiy tuzilishi

DARS	Mavzular	Ma’ruza, amaliy mashg’ulotlar rejasi	Soat	
			Ma’ruza	Amaliy
1.	Moliyaviy risklarning mohiyati va ahamiyati	<p>1. «Moliyaviy risklarni boshqarish» fanining predmeti, maqsad, vazifalari va boshqa maxsus fanlar bilan bog’liqligi.</p> <p>2. Risk tushunchasi va uning mohiyati.</p> <p>3. Risk xususiyatlari.</p> <p>1. 4. Riskni yuzaga keltiruvchi omillar.</p>	2	2
2	Moliyaviy risklarning tasnifi va tavsifi	<p>1. Moliyaviy risklarni tasnifi. Moliyaviy risklarni tuzilmasi.</p> <p>2. Moliyaviy risklarni guruhlari, turlari va xilma-xilligi.</p> <p>3. Moliyaviy risklarning o‘ziga xos xususiyati, ularni baholash, nazorat, monitoring va boshqarish yo‘llari, bosqichlari.</p> <p>1. 4. Moliyaviy risklarning kelib chiqish sabablari.</p>	2	2
3.	Bozor risklari	<p>Bozorlarda faoliyat yuritishda risklar asosiy omil va muammo sifatida.</p> <p>2. Bozor risklarini keltirib chiqaruvchi omillar.</p> <p>3. “Zararsizlik nuqtasini aniqlash” modeli. Bozor risklarining tabiati va manbalari.</p> <p>4. Bozor risklarni boshqarishni tashkillashtirish modeli. Bozorlarda faoliyat yuritish bilan bog’liq xatti-harakatlar risksizligi tushunchasi.</p> <p>5. Bozor risklarini boshqarish usullari.</p>	2	2
4.	Kredit riski	<p>1. Kredit riski va uning xususiyatlari.</p> <p>2. Kredit riskining keltirib chiqaruvchi omillar.</p> <p>3. Kredit risklari tahlili.</p> <p>4. Kredit risklarini kamaytirish usullari. Kredit kafolatlari.</p> <p>5. Kredit risklarini kafolatlash mexanizmi. Uchinchi tomon kafolati.</p> <p>6. Kredit to‘lovlari. Iste‘mol kreditida foizlarni oshirish va to‘lash.</p> <p>7. Qarzlarni to‘lash uchun potentsial pul mablag‘lari manbasi.</p> <p>8. Tijorat operatsiyalari. Ssudani to‘lamaslik riskini kamaytirish.</p>	2	2

5.	Valyuta riski	<ol style="list-style-type: none"> 1. Valyuta risklari tushunchasi va uning turlari. 2. Operatsion, translyation va iqtisodiy valyuta risklari. 3. Translyatsion valyuta risklarini boshqarishning xususiyatlari. 4. Valyuta konversiyasi va foizlarni oshirish. 5. Vaqt bo'yicha valyuta kurslari. 	2	2
6.	Valyuta riski (davomi)	<ol style="list-style-type: none"> 6. Valyuta risklarini kamaytirish. 7. Xalqaro korxonalar va bank muassasalari tashkil etish hamda ularning faoliyatini diversifikatsiyalash. 8. Valyuta kurslari tebranishlari natijasida moliyaviy yo'qotishlar yuzaga kelish ehtimoli. 9. Valyuta kurslarining o'zgarishi. 10. Naqd pul oqimlarining transformatsiyasi. 1. 11. Valyutaning ichki qiymati o'zgarishi 	2	2
7.	Foiz riski	<ol style="list-style-type: none"> 1. Foiz riski. 2. Foiz riskining xususiyatlari. 3. Foiz stavkalarining noqulay tebranishlari tufayli yuzaga keladigan yo'qotishlar ehtimoli. 4. Foiz riski turlari. Foizlar bilan operatsiyalar. 5. Foizlarning o'rtacha qiymatlari. 6. Foiz stavkalari riski. 7. Moliya bozorida foiz stavkalari. 8. Foiz stavkalarining oshishini narxlar pasayishiga va obligatsiyalar egalari zarar ko'rishiga sabab bo'lishi. 9. Investitsiya riskining foiz stavkalari riskiga bog'liqligi. 	2	2
8.	Inflatsiya riski	<ol style="list-style-type: none"> 1. Foiz stavkasining inflyatsiya darajasi bilan o'zaro bog'liqligi. 2. Inflyatsiya riskining xususiyatlari. 3. Inflyatsiya sur'atlari va uni kamaytirish usullari. 4. Investitsiya banklari tarmog'ini shakllantirish. 5. Foiz darajasini pasaytirish yo'nalishlari. 	2	2
9.	Pul kredit tizimida risklarni boshqarish	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pul kredit tizimini boshqarish. 2. Pul kredit tizimini isloh qilish. 3. Pul kredit tizimida limitlar o'rnatish 	2	2
10.	Investitsiya risklari	<ol style="list-style-type: none"> 1. Investitsiya risklari. Investitsiya risklarning xususiyatlari. 2. Investitsiya loyihalarni amalga oshirish jarayonidagi risklar. 3. Rejalashtirilgan foydani olmaslik ehtimoli. 4. Riskli aktivlarning daromadlilik stavkalari. 5. Sof diskontlangan qiymat. 6. Investitsiya loyihalarining xususiyatlarini baholashda diskontlash stavkasidan foydalanish. 7. Annuitet va qaytarish fondi. 8. Investitsiyalarni baholash. Riskli investitsiyaviy to'lovlar. 	2	2

11.	Aktivlar riski	1. Aktivlar riski, xususiyatlari va ularni baholash. 2. Aktivlar qiymatini maksimallashtirish. Moliyaviy risk darajasini ehtimoliy baholash. 3. Aksiyalar riskliligini baholash. 4. Ishlab chiqarish bilan bog'liq risklar.	2	2
12	Moliyaviy risklarni baholash metodlari	1. Moliyaviy risklarni baholash metodlari. 2. Markovitsning portfel tahlili nazariyasi. 3. Investorlar uchun portfellarni shakllantirish, portfel riskidan foydalanish. 4. Aksiyalar sifati, riski va investor daromadini baholash. 5. Tobinning portfel tahlili nazariyasi. Risksiz qimmatli qog'ozlar. 7. Qimmatli qog'ozlar optimal portfelini shakllantirish. 8. Riskni baholash muammolari. 9. Sharp modeli. Sharp modelining xususiyatlari. 10. Blek modeli. Blek modelining o'ziga xos xususiyati. 11. Portfel daromadliligini baholash.	2	2
13	Moliyaviy risklarni boshqarish	Riskni boshqarishning umumiy tamoyillari. 2. Risklarni boshqarish usullarini tanlash. 3. Risklarni boshqarish strategiyalari. 4. Risklarni sug'urta qilish. 5. Sug'urta shartnomalarining asosiy xususiyatlari. 6. Sug'urta operatsiyalarini hisoblash. 7. Xedjirlash. Valyuta kursini xedjirlash.	2	2
14	Moliyaviy risklarni boshqarish	8. Kapital aktivlarni baholash modeli (KABM).\ KABMning asosiy mohiyati. 10. KABM qo'llagan holda qimmatli qog'ozlar portfelini shakllantirish. 11. Beta koeffitsienti. 12. Risk mukofoti. 13. Kapital aktivlarning baholash modelining asoslari. 14. Moliyaviy baholash va boshqarishning zamonaviy metodlari.	2	2
15	Moliyaviy risklarni boshqarishda xavfsizlik yostiqlikchasi	1. Xavfsizlik yostiqlikchasi mohiyati va ahamiyati. 2. Xavfsizlik yostiqlikchasi inson hayotdiga ahamiyati. 3. Xavfsizlik yostiqlikchasi XYuSlar uchun ahamiyati. 4. Xavfsizlik yostiqlikchasi mamlakat uchun ahamiyati.	2	2
Jami			30	30

VI. Kurs ishini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar

O'quv rejaga kura fandan kurs ishi rejalashtirilmagan

VII. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. «Moliyaviy risklarni boshqarish» fanini o'rganishning ahamiyati
2. Bozor riskini baholashda "Zararsizlik nuqtasini aniqlash" modelini ahamiyati
3. Bozor risklarini baholash usullari va yo'llari
4. Diversifikatsiya - riskni kamaytirish yo'nalishi sifatida

5. Foiz risklarining iqtisodiy mohiyati va uni yuzaga kelish sabablari
6. Xedjirlash – moliyaviy risklarni pasaytirish usuli sifatida
7. Inflyatsion riskning iqtisodiy mohiyati va uni yuzaga kelish sabablari
8. Investitsion loyihalarni moliyalashtirishda risklarni boshqarishning muhim jihatlari
9. Investitsion risklar, ularning iqtisodiy mohiyati va kelib chiqish sabablari
10. Iqtisodiy faoliyatda tadbirkorlik riskini sug'urtalash
11. Iqtisodiy risklar, ularning turlari va ularda kredit riskining tutgan o'rni
12. Korxonalar faoliyatiga ta'sir etuvchi risklarni baholash
13. Korxonalar foydasiga ta'sir etuvchi risklar tasnifi va ularning darajasiga ta'sir etuvchi omillar
14. Kredit riski va uni minimalashtirish yo'llari
15. Kreditlash jarayoni bilan bog'liq risklar va ularni boshqarish
16. Kreditlash jarayonida yuzaga keladigan risklarni samarali baholash
17. Moliyaviy risklar va ularning tasniflanishi
18. Muddatli bitimlar – valyuta riskidan himoya vositasi sifatida
19. Moliyaviy risklarni baholashning ehtimollikka asoslangan usullari
20. Moliyaviy risklarni boshqarish tizimi va uning funksiyalari
21. Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha magistrlar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, mustaqil ta'lim bo'yicha berilgan topshiriqlarni bajarish hamda yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish talab qilinadi.

Fanning yakuniy bahosi uchta yo'nalishdagi baholarga asoslanadi:

(1) Dars mashg'ulotlariga tayyorgarlik va faol ishtirok etish (10%).

Dars jarayonida muntazam ishtirok etishdan tashqari, magistrantlar darslar boshlanishidan oldin onlayn o'quv materiallari bilan tanishgan bo'lishlari talab etiladi. Har bir talabadan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarda faol ishtirok etish talab qilinadi.

(2) Auditoriyadagi mashg'ulotlar (10%)

Har semestrda haftada o'tilgan ma'ruzalar asosida jami 15 tadan amaliy mashg'ulot o'tkaziladi. Har bir amaliyot mag'ulot bo'yicha topshiriqlar keyingi dars mashg'ulotiga qadar bajarilib topshirilishi lozim. Amaliy mashg'ulotda berilgan topshiriqlarni bajarish (10%).

(3) Yakuniy baholash (80%) (Baholash turi ("Test" (kompyuterda)), vaqti (jadval asosida), baholash mezonlari (har bir magistrantga alohida variant bo'yicha 30 ta savoldan iborat test beriladi va har bir to'g'ri javobga 1 ball belgilanadi))

Talabalar bilimni baholash tizimi

A (93-100)

A- (86-92)

B+(82-85)

B (77-81)

B-(71-76)

C+(67-70)

C (60-66)
C-(56-59)
D (55-50)
E (0-49)

ASOSIY VA QO'SHIMCHA O'QUV ADABIYOTLAR HAMDA AXBOROT MANBAALARI

Asosiy adabiyotlar

1. Шапкин А.С., Шапкин В.А.: “Теория риска и моделирование рискованных ситуаций”. — М.: “Дашков и Ко”, 2017.
2. Бланк И.А.: “Управление финансовыми рисками”. — Киев: “НикаСентр”, 2005.
3. Islomqulov A.X., Sattorov B.K., Sharifxodjayeva K.U: “Moliyaviy risklarni boshqarish”. –T.: “Iqtisod-Moliya”, 2017.
4. K.Navruzova va boshqalar: Naqd pulsiz hisob-kitoblar va to'lov tizimi - T.:Cho'lpon nomidagi nashriyot NMIU, 2014, -240 b.\
5. Boboqulov T.I., Abdullaye O.A. Xalqaro valyuta-kredit munosabatlari: Darslik;- T.: “Iqtisod-Moliya”, 2019.-228 b.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2014 y.
2. “2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 6 dekabrda «Jismoniy shaxslar tomonidan naqd xorijiy valyutani olib kirish va olib chiqib ketish tartibini yanada soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-5276-sonli Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 17 oktyabrda «Kapital harakati bilan bog'liq valyuta operatsiyalarini tartibga solishning qo'shimcha chora- tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3333-sonli Qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 4 sentyabrdagi “Valyuta bozorini liberallashtirish sharoitida iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning birinchi galdagi chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ- 3253-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 2909-sonli Qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 iyuldagi “Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 3151-sonli Qarori.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi “Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga

oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora- tadbirlar to'g'risida"gi 3775-sonli Qarori.

9. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: “O'zbekiston” NMIU, 2017. – 488 b.

10. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: “O'zbekiston” NMIU, 2017. – 104 b.

11. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: “O'zbekiston” NMIU, 2017. – 56 b.

12. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – Toshkent: “O'zbekiston” NMIU, 2017. – 48 b.

13. Боди З., Мертон Р.: “Финансы”. Пер. с англ. — М.: “Вильямс”, 2007.

14. Malikov T.C.: “Moliya”. –T.: “Iqtisod-moliya”, 2018.

15. Allen S.L.: “Financial Risk Management: A Practitioner's Guide to Managing Market and Credit Risk”. “Wiley Finance”, 2nd Edition, 2012.

16. Hull J.C.: “Risk Management and Financial Institutions”. “Wiley Finance”, 4th Edition, 2015.

17. Malz A.M.: “Financial Risk Management: Models, History, and Institutions”. “Wiley Finance”, 2011.

Internet saytlari:

18. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali.

19. www.lex.uz– O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

20. www.mf.uz – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy sayti.

21. www.cbu.uz – O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti.

22. www.soliq.uz– O'zbekiston Respublikasi Davlat Soliq qo'mitasi rasmiy sayti.

23. www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasining rasmiy sayti.

24. www.mumcfm.ru – Moliyaviy monitoring bo'yicha xalqaro o'quv-uslubiy markazi rasmiy sayti.

25. www.eurasiangroup.org – Jinoiy daromadlarni legallashtirish va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish bo'yicha Evroosiyo guruhi rasmiy sayti.

26. www.fedsfm.ru – Moliyaviy monitoring bo'yicha Federal xizmatning rasmiy sayti.

